

A Szegedi Tudományegyetemen végzett környezetkutató és geoinformatika szakirányos geográfusok a munkaerőpiacon

Bevezetés

A karrierkövetés, a végzett hallgatók életpályájának figyelemmel kísérése egyre fontosabbá vált az elmúlt évtizedekben. Számos felmérés készült nemzetközi (CHEERS projekt), országos szinten (DPR), majd az intézményi szintű kutatások is egyre jelentősebbé váltak. Az utóbbi években pedig hivatalosan is oktatáspolitikai elvárás az, hogy a felsőoktatási intézmények a náluk diplomát szerezettek munkapiaci helyzetét figyelemmel kísérjék (Fábri, 2010). Magyarországon két vizsgálat készült eddig, az első a Fiatal Diplomások Életpálya (FIDÉV) vizsgálata volt a 2000-es évek elején, a második a Diplomás Pályakövetési Rendszer (DPR) központi adatgyűjtése (Varga, 2010). Ezek mellett az intézményi szintű kutatások egyre fontosabbak, hiszen egy-egy ország felsőoktatásával kapcsolatos elemzések nem érzékeltetik a sokféleséget (Kürtösi – Hetesi, 2007). Ezek az egyetemi szintű felmérések 2005-2006-ban váltak általánossá az akkori Felsőoktatási Törvénynek megfelelően. Az egyetemi szintű felmérések esetében azonban a rendkívül alacsony válaszolási arány és a nem válaszolások szisztematikus jellege miatt nehéz a felmérésekből torzítatlan következtetéseket levonni (Berde 2010). Ezen okokból adódóan természetesen megfogalmazódott az igény, hogy karrierkövetést végezzünk öregdiákjaink körében.

Jelen tanulmány célja, hogy a kutatás előzményeinek taglalása, valamint az alkalmazott módszer bemutatása után a kérdőíves felmérések és mélyinterjúk segítségével megvilágításra kerüljenek a szakmabeliek pályakezdéssel, elhelyezkedésével kapcsolatos tapasztalatai, szakmai tudásuk megítélése mind saját szemszögükből, mind a munkaadók oldaláról, továbbá a munkaadók tájékozottsága a szakmáról, pozitív és negatív véleményük. Feltáruljanak a képzés esetleges hiányosságai, valamint az is, hogy más szakmákkal versenyben hogyan szerepelnek a geográfusok a mindennapi munkájuk során.

Előzmények

A geográfus szak indítását egy professzionális cég által elvégzett munkapiaci felmérés alapozta meg 1991-92-ben, melynek célja több réttű volt, egyrészt megtalálni azokat a foglalkozási területeket, amelyeken a geográfus szak ismeretanyaga hasznosítható, másrészt meg kellett ismertetni a munkaadókat az új szakmával. A települési és megyei önkormányzatok, környezetvédelmi felügyelőségek, nemzeti parki és vízügyi igazgatóságok, környezetvédelmi tevékenységet folytató vállalkozások, regionális fejlesztési szervezetek, területfejlesztéssel foglalkozó intézetek, vállalkozások folyamatosan és növekvő mértékben igényelnek a térbeli adatfeldolgozásra is alkalmas munkaerőt. A szakma marketingjének keretében a Dél-alföldi régió 1000 megkérdezett munkaadójának 650 válasza alapján lett leszűrve. A szakot, illetve a szakirányokat ennek alapján igyekeztek pozícionálni. A képzés bevezetése után hét évvel a piac állapotáról megbízható információk szerzése céljából újabb felmérés készült, amely kiterjedt a cégeknél felmerülő problémák és a geográfus ismeretanyag kapcsolhatóságának vizsgálatára, illetve a geográfus szakma ismertségére. Ebből megállapítható volt, hogy a piac igényli a földrajzi információt, de a szakemberekről nem tud. Ezt követően kampány indult a piac befolyásolása érdekében, melynek keretében több mint ötven kiemelten ígéretes cég került meglátogatásra annak reményében, hogy ők a részletes információk birtokában geográfus szakember alkalmazása mellett döntenek. Ezt kiegészítve speciális célcsoportú lapokban hirdetések kerültek elhelyezésre. A kampány szakaszt egy hatásmérés zárta. A felmérés és a

kampány eredményeképpen a megkérdezett munkaadók körében látványosan nőtt a szakma ismertsége (Mezősi et al., 2001).

2006-ban annak érdekében, hogy a pályakezdő geoinformatikusok tapasztalatai napvilágra kerüljenek, beszámolóiban fiatal szakemberek osztották meg álláskereső történetét és pályakezdésük tapasztalatait (Bódis, 2007).

2008-ban pedig elindítottunk egy munkasorozatot, melynek keretében 2008-ban, majd 2010-ben kérdőíves felmérést végeztünk az itt diplomát szerzett földrajztanárok, valamint a környezetkutató és geoinformatika szakirányos geográfusok körében. A második felmérést igyekeztünk kiterjeszteni más szakirányokat végzettek körében is. Értékelhető mennyiségű adat azonban csak a tanár szakosok, és a már említett két szakirány tekintetében van (Sipos et al., 2010). Az első felmérés után több fórumon igyekeztünk elindítani a szakma képviselőinek kommunikációját. Az eredmények azt mutatják, hogy a szakma kompetenciái még mindig nem egyértelműen elfogadottak és megfogalmazottak. Ez egyrészt adódhat abból, hogy a geográfus szakma igen szerteágazó tudást jelent a tudomány komplexitásából fakadóan, másrészt a szakmában dolgozók kapcsolati hálózata nem alakult ki, érdekérvényesítő képessége gyenge.

Korábban nálunk végzett geográfus hallgatók 2009 februárjában tartott első találkozásán a vitát a szakmai kompetenciák meghatározása, a volt hallgatók munkahelyi tapasztalatainak megosztása uralta. A jelenlévők többsége úgy értékelte, hogy a munkaadók kezdenek tisztában lenni a geográfusok kompetenciáival, de a szakma körültekintő definiálására továbbra is hatalmas szükség lenne a szakirányú elhelyezkedést és az érdekérvényesítést megkönnyítendő. Emellett sokan utaltak a más szakmákkal (mérnöki, környezetvédelmi) folytatott sokszor nem egyenrangú munkaerőpiaci versenyre, ahol nem feltétlenül az egyén felkészültsége a döntő tényező. Néhányan azt is megemlítették, hogy a szakmai versenyszféra mindennapjaiban időnként geográfus végzettségük elhallgatására kényszerülnek, hogy egyenrangú félként kezeljék őket (Sipos, 2009). A találkozón az egybegyűltek megállapodtak egy *Geográfus Karta* kidolgozásában (Péti et al., 2009), melyben rögzítésre kerültek a geográfustársadalom szervezőelvei, valamint a magasabb szintű geográfus szaktudást igénylő tevékenységek.

Ezután, 2010 márciusában kezdeményezés született egy országos szintű együttműködés létrehozására. A találkozón a hozzászólók többsége a „geográfusság” és a hozzá kapcsolódó szakmai–tudományos identitás vállalását alapvető fontosságúnak tartotta, valamint azt is jelezték, hogy jól körülírható kompetenciáknak kellene kapcsolódnia a geográfus szakmához, hogy piacképes lehessen, s hogy a jövőben több és jobb szakmai alappal munkálkodhassanak (Csatári, 2010).

Láthatjuk, hogy a szak bevezetése után 18 évvel a fő kérdés még mindig az, hogy mik a szakma kompetenciái, hogy mitől geográfus a geográfus?

Az eddig lezajlott kérdőíves kutatási eredményekből (Sipos, 2009; Sipos et al., 2010) jelen tanulmányban csak a geográfus szak két szakirányára vonatkozóan dolgozom fel az adatokat, valamint a kérdőíves felméréseket mélyinterjúk eredményével egészítem ki, hogy a karrierkövetés szempontjából a számok mögött meghúzódó mélyebb tartalmakra is rávilágítsak.

Kutatási módszerek

Az egyetemi szintű felmérések esetében az alacsony válaszolási arány és a nem válaszolások szisztematikus jellege miatt nehéz a felmérésekből torzítatlan következtetéseket levonni (Berde, 2010). Az elvégzett felmérés azonban olyan szűk kört célt meg, hogy az alkalmazott módszerek segítségével, a kérdőíves felmérésben elért válaszolási arány és a nagyszámú mélyinterjú mellett a geográfus szakma két szakirányára vonatkozóan megalapozottnak látom a következtetéseket.

A képzés bevezetése óta 2009-ig összesen 192-en szereztek diplomát geoinformatika, valamint környezetkutató szakirányos geográfusként. Két időpontban zajlott le a felmérés (2008

és 2010 folyamán), és mindkét alkalommal ugyanazok a kérdések szerepeltek a kérdőívben. 122 fő, a végzettek 63,5%-a válaszolt, ami kiemelkedően jó, ezzel a két szakirányra vonatkozóan reprezentatívnak tekinthető a minta. A válaszadók szakirányok szerinti megoszlását az 1. táblázat tartalmazza.

Meg kell említenem, hogy a felmérés nem terjedt ki a professzionális geográfus szakma másik három szakirányára a geológia, az idegenforgalom, valamint a terület- és településfejlesztő szakirányokra. Így a geográfus szakma csak egy részéről lehet képet alkotni, további felmérésekre van szükség, hogy a teljes kínálatra vonatkozóan lehessen megállapításokat tenni.

1. táblázat. Az összes válaszadó szakirányonkénti megoszlása

	geoinformatikus	környezetkutató
végzettek száma	93	99
válaszadók száma	47	75
válaszadók összesen	122 (N)	

A kérdőíves felmérés a következő kérdésekre tért ki:

- a nálunk végzettek milyen más felsőfokú végzettséggel rendelkeznek?
- pályakezdetkor mikor, hol helyezkedtek el?
- jelenleg hol dolgoznak?
- mennyire értékelték szakmainak első állásukat, és hogyan ítélik meg a jelenlegi állásukat ebből a szempontból?
- hogyan ítélik meg szaktársaik munkavállalási esélyeit?
- feltétel volt-e munkaadójuk részéről a geográfus végzettség, ha nem, előny volt-e, hogy ilyen diplomával rendelkeznek?
- véleményük szerint hogyan változott a szakma elismertsége és az elhelyezkedés esélyei?
- használják-e az egyetemen szerzett tudást és szemléletet?
- megfelelőek voltak-e az egyetemi évek alatt elsajátított alapok?
- hogyan érzik magukat jelenlegi munkahelyükön, milyen megbecsültségnek örvendenek?
- stabilnak érzik-e jelenlegi állásukat?
- terveznek-e állásváltoztatást?
- terveznek-e külföldi munkavállalást?

A kérdőíves empirikus kutatás eredményei mögött meghúzódó okokra, mélyebb összefüggésekre mélyinterjúk készítésével próbáltam rálelni. Mind a munkavállalói oldalt, tehát az egyetemről kikerült és munkába állt egykori hallgatóinkat, mind a munkaadói oldalt, tehát a munkaerőpiacon geográfusokat alkalmazókat is megkerestem, hogy a geográfusok munkaerőpiaci helyzetét, a geográfus szakma megítélését mindkét szemszögből nézve feltárjam. Összesen 19 mélyinterjú készült el, több mint 7 órányi hanganyag felvételével, 10 munkavállalóval, vegyesen geoinformatika és környezetkutató szakirányosokkal. 9 munkaadót is megkerestem, itt is vegyítve azokat a cégeket, amelyek környezetkutató szakirányosokat és/vagy geoinformatika szakirányosokat foglalkoztatnak. Fontosnak tartottam szem előtt tartani azt is, hogy a köz- és a versenyszférában egyaránt tevékenykedő cégeket is megkeressek.

A mélyinterjúk során elsősorban arra voltam kíváncsi a munkavállalók esetében, hogy mikor és hogyan tudtak álláshoz jutni, milyen problémákkal találták szembe magukat munkakereséskor. Jelenlegi munkahelyükön miért alkalmazzák őket, mik a feladataik? Hasonló munkakörben kik dolgoznak még, hozzájuk képest mennyire alkalmasak munkájuk elvégzésére, milyen előnyökkel és/vagy hátrányokkal rendelkeznek végzettségükből fakadóan? Képzésükre

vonatközoan kíváncsi voltam arra, hogy mennyire felelt meg geográfus végzettségük a munkaerőpiac elvárásainak, elegendő-e a tudásuk, azt mennyire használják, kell-e, és ha igen milyen irányban kell tovább képezniük magukat és miért? Mennyire érzik piacképesnek diplomájukat, mit kellene változtatni a képzésen, hogy még piacképesebb legyen, milyen előnyöket, illetve milyen hiányosságokat tapasztaltak, ami az elhelyezkedést és a munkavégzést segíti, illetve gátolja?

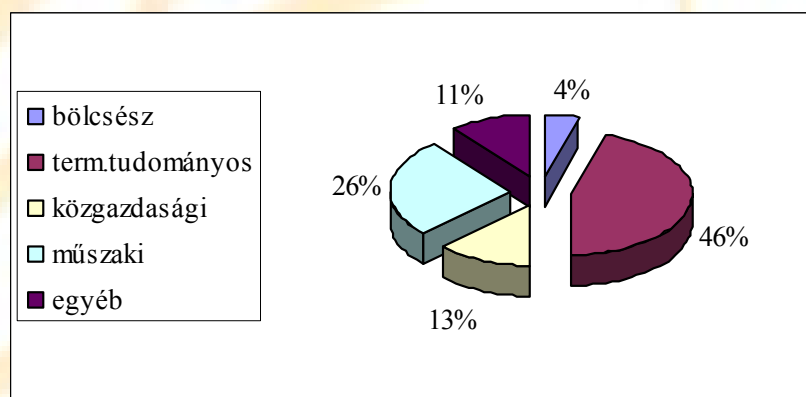
A munkaadók megkérdezésekor hasonlóan a munkavállalókhoz az elhelyezkedés, illetve ebben az esetben az alkalmazás körülményeire voltam kíváncsi, hogy miért alkalmazzák a geográfusokat, milyen feladatokra? Hogy más szakmákkal összevetve, akikkel még dolgoznak, mik az előnyeik annak, ha geográfusokat alkalmaznak, miben jobbak vagy többek, esetleg rosszabbak vagy kevesebbek? Arra is kíváncsi voltam, hogy mennyire ismerték és ismerik a geográfusok kompetenciáit, hogy utasítottak-e el geográfus álláspályázót, és ha igen, miért került erre sor? Hogy milyen tapasztalataik vannak a geográfusok felkészültségéről, mennyire elegendő az egyetemen elsajátított tudás, és esetleg milyen specialitásokat kell elsajátítaniuk, hogy munkájukat elvégezhessek? Ha ismerik az egyetemi geográfusképzést, mit tartanak pozitívnak és negatívnak, mivel kellene kiegészíteni a képzést, hogy piacképesebb diplomát kapjanak az itt végzett hallgatók?

Eredmények

A kutatás eredményeiből ebben a tanulmányban három témakört szeretnék érinteni: (1) a felsőfokú végzettségre, továbbtanulásra vonatkozó eredményeket, (2) a megkérdezettek pályakezdekor tapasztalt problémáit, akadályait, valamint (3) a szakma megítélését szeretném tárgyalni részben a kérdőíves eredmények feldolgozásával illetve a mélyinterjúk segítségével. A teljes tanulmány elolvasható a www.geoalumni.hu oldalon.

A felsőfokú végzettségekre vonatkozó megállapítások

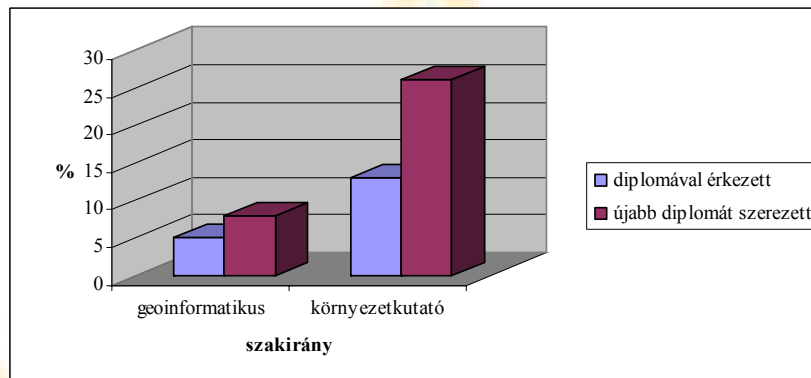
A válaszadók 36%-a legalább kétdiplomás, 12% érkezett valamilyen diplomával és 24% képezte tovább magát végzése után. A diplomák tudományterületi megoszlását az 1. ábra mutatja be. Angliai felmérések szerint az ottani hallgatók 23%-a végzésük után az első hat hónapon belül továbbtanul (Rothwell et al., 2002), 70%-uk pedig rendelkezik valamilyen más végzettséggel (Clark – Higgitt, 1997). Ennek tükrében a geográfusokra vonatkozó számadatok, megállapítások alapvetően optimizmusra is okod adhatnak.

1. ábra. A geográfusok további felsőfokú végzettségének tudományterületi megoszlása

Ki kell emelni, hogy az általános eredmények mögött lényegi különbségek mutatkoznak a szakirányok tekintetében (2. ábra). Végzésük után a környezetkutató geográfusok jóval nagyobb számban tanultak tovább, 26% szerzett valamilyen diplomát. Felmerül a kérdés, hogy vajon azért

kénytelenek-e újabb diplomát megszerezni a környezetkutatók, mert geográfus végzettségükkel, környezetkutató szakiránnyal kevésbé tudnak boldogulni a munkaerőpiacon, ha a szakmában akarnak elhelyezkedni. Erre a kérdésre a mélyinterjúk világítottak rá.

2. ábra. A másoddiplomák elvégzésének aránya az egyes szakirányok tekintetében

A mélyinterjúk során megkérdezett geográfusok mindegyike képezte tovább magát, leginkább saját indíttatásból, munkaadók részéről nem volt elvárás, hogy tovább tanuljanak. Fontosnak tartják a több lábbon való állást, ami növeli az elhelyezkedési esélyeket. A környezetkutatókra inkább jellemző, hogy azért képezik tovább magukat, mert így esélyesebbnek tartják magukat a szakmai munkaerőpiacon. Elsősorban mérnöki diplomákat igyekeztek megszerezni. Ebben nagy szerepe van annak is, hogy a közszférában különböző állásokat jogszabályi előírások szerint geográfus végzettséggel nem lehet betölteni, pedig szakmába vágóak és ismereteikkel el is tudják végezni, de szükség van hozzá mérnöki végzettségre, illetve az is szerepet játszik ebben, hogy geográfusok nem végezhetnek szakértői tevékenységet. Ez mind a környezetkutató, mind a geoinformatika szakirányos geográfusokat egyaránt jelentős mértékben érinti, ami mindkét csoport mélyinterjúiban mind a munkavállalók, mind a munkáltatók esetében több helyen felmerült. Úgy tűnik, hogy geográfusként többet kell teljesíteni ahhoz, hogy valaki érvényesülni tudjon, hiába a tudás, a jelenlegi jogszabályi és szakmai elfogadottság–nem elfogadottság körülményei között. Pozitív azonban az, hogy már a munkaadók oldaláról is megfogalmazódott az a szándék, hogy ezen a helyzeten változtassanak. Ez mutatja, hogy a szakmailag kompetens, használható tudással rendelkező geográfusok egyre nagyobb számban történő alkalmazása és nem utolsósorban a velük kapcsolatos pozitív tapasztalatok feszegetik a meglévő struktúrákat.

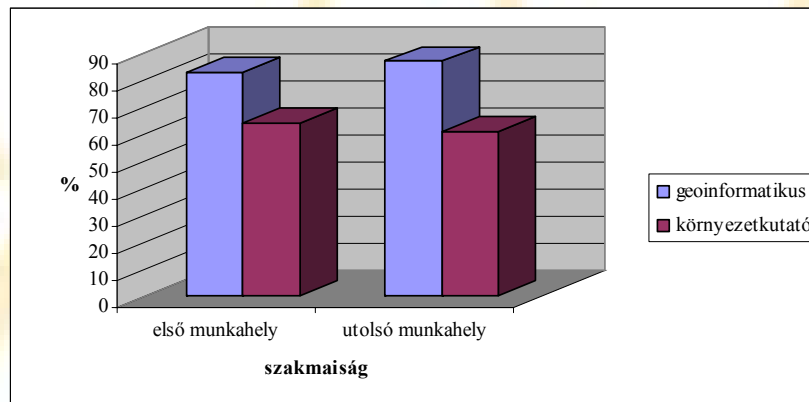
A mélyinterjúk során a munkaadók arra a kérdésre, hogy kell-e a munkavállalóknak tovább képezniük magukat, esetleg elvárás-e, hogy valamilyen más felsőfokú végzettséget megszerezzenek, egyöntetű választ adtak. Nem elvárás a munkaadók részéről, hogy újabb képezéseket szerezzenek a geográfusok. Az egyes munkahelyek specialitásából fakadóan helyben kell megtanulni, amit az egyetemről nem hoznak magukkal, esetleg belső képzéseken kell részt venniük. Azoknak a geográfusoknak, akik közszférában, köztisztviselőként dolgoznak közigazgatási alap- és szakvizsgát kell tenniük, de ebben a tekintetben nem különböznek más végzettséggel rendelkezőktől, ez nem geográfus mivoltukból fakadó elvárás.

A munkaadók azt tartják fontosnak, hogy munkavállalóik szakmai téren folyamatosan képezzék magukat, hogy ismerjék a legfrissebb szakmai megoldásokat, amiben a személyes indíttatásnak nagy szerepet tulajdonítanak.

A pályakezdés, akadályok, problémák az elhelyezkedéskor

A végzettek 95%-a szeretett volna szakmában elhelyezkedni. Egy hazai kutatás eredményei szerint a természettudomány területén végzeteknél ez az arány 84,9% (Fábri 2010). A végzettek 71%-a érzi úgy, hogy szakmában is talált állást. Ez az eredmény összességében

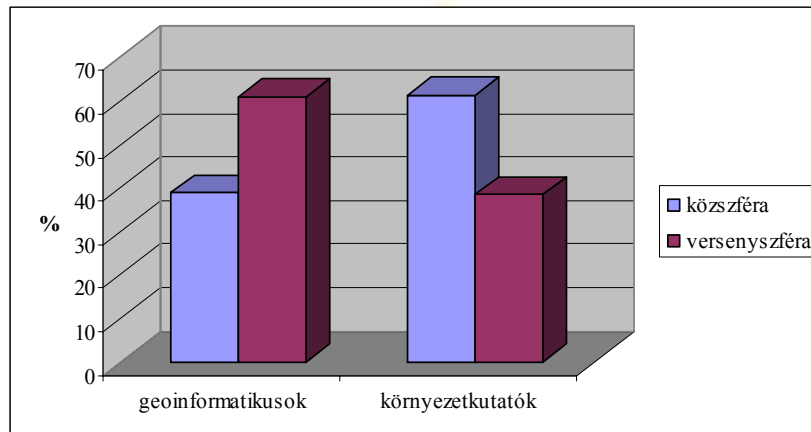
kutatások eredményeivel, amelyben kimutatták, hogy a természettudományok területén diplomát szerzettek talán legkisebb százalékban (70-75%) eredeti képzettségeiknek megfelelő állást (Galasi et al., 2001). Ebben a kérdésben jelentős a különbség a két szakirány képviselői között (3. ábra). Láthatjuk, hogy a geoinformatikusok inkább érzik szakmainak első munkájukat (83% szerint szakmába vágó állása van), ami idővel növekedést is mutat az utolsó munkahely tekintetében. A környezetkutatók úgy érzik, kevésbé tudtak a szakmában elhelyezkedni, itt kevesebb, 64% érzi úgy, hogy szakmában talált állást. Náluk kismértékben jellemző a szakma elhagyása is a pályakezdés és az utolsó munkahely tekintetében. De mit is jelent geográfusok esetében a „szakmaiság”?

3. ábra. A munkahelyek szakmaisága az első és utolsó munkahelyek viszonylatában

Az interjúkban megkérdezettek válasza arra a kérdésre, hogy találtak-e geográfusoknak kiírt álláslehetőségeket nem szorul további elemzésre, a válasz minden esetben a „nem” volt. Bár a geográfus szakma lassan kievickélni látszik az ismeretlenségből, még mindig alig vagy egyáltalán nincs „geográfus” állás. A megkérdezettek valamilyen tevékenység elvégzése céljából kerültek munkahelyeikre, van köztük térinformatikus, projektmenedzser, környezetvédelmi felügyelő, informatikai osztályvezető, természet- és környezetvédelmi referens, városfejlesztési osztályvezető, földmérő, tájvédelmi referens stb.

Angliai felméréssel összevetve hazánk geográfusai ennek ellenére még mindig „szakmaibb” állásokkal dicsekedhetnek, mint szigetországi társaik, ahol a leggyakrabban előforduló foglalkozások a földrajzot végzettek körében a tanítás, a pénzügyi tevékenység, a projektmenedzsment körében jelenik meg, valamint a térképészet, az adminisztráció, a HR, a marketing és a menedzsment területén, továbbá van köztük rendőr, pilóta, jógaoktató stb. (Sharon et al., 2004). A két szakirányt végzettek között jelentős különbségek vannak, amit a kérdőíves felmérés eredményei is feltártak, a mélyinterjúk pedig még inkább rávilágítottak a különbségekre. Geoinformatikusaink speciálisabb, szűkebb területre kiterjedő, mélységeiben jelentősebb tudásuknak köszönhetően könnyebben tudják definiálni szakmai önmagukat, ami segíti a pályakezdést, míg a környezetkutatók széles rálátásukat, több tudományterületet összefogó ismereteiket nehezebben tudják kamatoztatni. A környezetkutatók inkább közszférában, a geoinformatikusok inkább versenyszférában helyezkedtek el, és idővel ez a tendencia nem változott, az utolsó munkahelyek esetében is a geoinformatikusok körében a versenyszféra, a környezetkutatóknál pedig a közszféra túlsúlya jellemző (4. ábra).

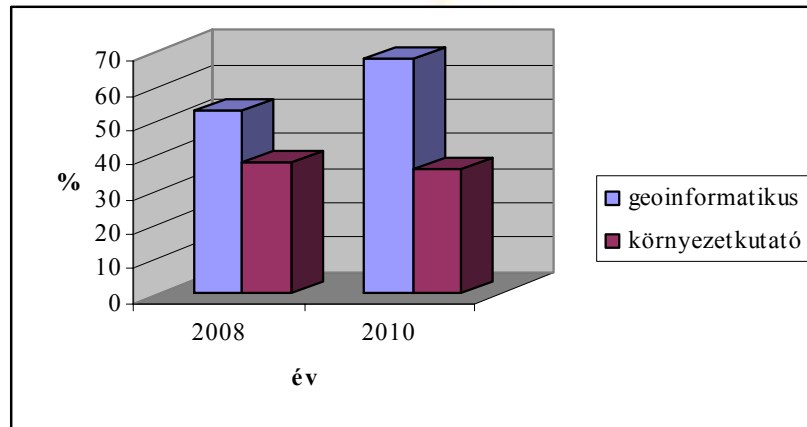
4. ábra. Az utolsó munkahely jellege

A mélyinterjúk tanúsága alapján, azok a cégek, amelyek valamilyen környezetvédelmi területen, versenyszférában tevékenykednek, sokkal kevésbé tudják alkalmazni a környezetkutató geográfusok ismereteit, termelő tevékenységükhöz olyan szakembergárdára van szükségük, ahol a dolgozók egy-egy kiemelt tevékenységet magas fokon tudnak művelni, és geográfust csak, mondhatjuk, kiegészítésként alkalmaznak. Az ilyen cégeknél elsősorban mérnököket foglalkoztatnak, építőmérnököket, vízmérnököket, környezetmérnököket, bár itt is hangsúlyozva volt a személyes kompetenciák jelentősége.

Befolyásolja a végzetek pályakezdését az is, hogy mennyire ismerik a munkaadók a geográfus szakmát, a geográfusok kompetenciáit. Erre a kérdésre vegyes válaszokat adtak a mélyinterjú alanyai. Többek szerint nem igazán ismerik, más szakmákkal azonosítják, térképészekkel veszik egy kalap alá, vagy geológust, esetleg geodétát értenek alatta, vagy valami mással azonosítják, attól függően milyen munkaerőre van szükségük. Mások arról számoltak be, hogy azon a területen, ahol ők dolgoznak, a cégek tudják, hogy kit keresnek, tudják, hogy milyen kompetenciákkal rendelkeznek; ahol pedig már dolgoztak geográfusok, nem ismeretlen a szakma. A munkavállalók legtöbbje akkor találkozott először geográfus végzettségűvel, amikor álláshelyre pályázatok érkeztek be, illetve amikor először alkalmaztak cégeiknél ilyen szakembert. Vannak olyan cégek, amelyek már alkalmazás előtt ismerték, tájékozódtak, önéletrajzok és személyes kontaktus alapján informálódtak, amiből kiderült, hogy a geográfusok milyen oktatást kaptak.

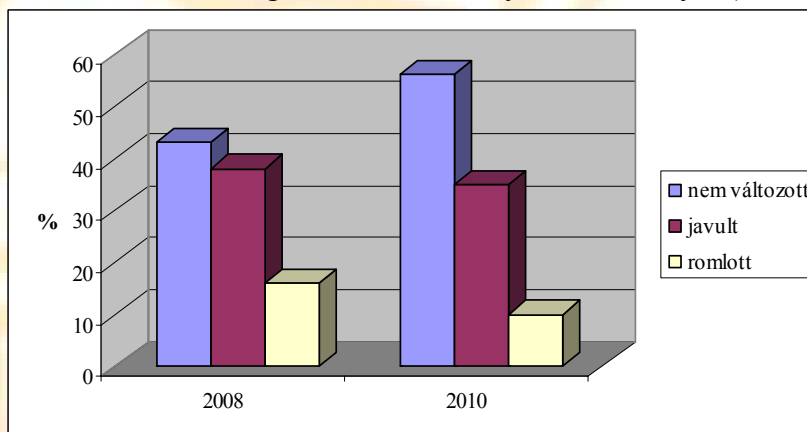
A szakma megítélése

Érdekes tény, hogy a megkérdezettek mások szakmai helyzetét rosszabbra értékelik a sajátjuknál, hiszen összességében 71% érzi úgy, hogy végzettségének megfelelő állást talált. Ezzel szemben, véleményük szerint a geográfusok kevesebb, mint fele talál szakmába vágó munkahelyet. 2008-ban 44%-ra, 2010-ben 48%-ra teszik azok arányát, akik szakmában tudnak elhelyezkedni. Ebben a tekintetben is kimutathatók különbségek a két szakirány között, valamint időbeli eltérések is mutatkoznak ebben a kérdésben. A geoinformatikusok inkább érzik úgy, hogy ezzel a diplomával el lehet helyezkedni a szakmában, és arányuk idővel nőtt, ellentétben a környezetkutatókkal, akik szerint kevesebben találnak a szakmában munkát, és ez a megítélés idővel romlott (5. ábra).

5. ábra. A megkérdezettek véleménye arról, hogy geográfus végzettséggel milyen arányban lehet a szakmában elhelyezkedni

A szakma elismertsége és az elhelyezkedés esélyei tekintetében a többség úgy véli, hogy nem változott a helyzet. 2010-ben 2008-hoz képest azok aránya nőtt meg, akik szerint nem változott a szakma helyzete, 2010-ben kevesebben gondolják, hogy romlott, és azt is kevesebben vélik, hogy javult a szakma külső megítélése és az elhelyezkedés esélyei (6. ábra).

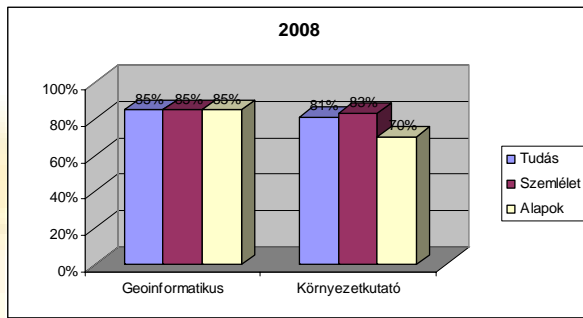

6. ábra. A szakma elismertségének és az elhelyezkedés esélyeinek változása a megkérdezettek szerint

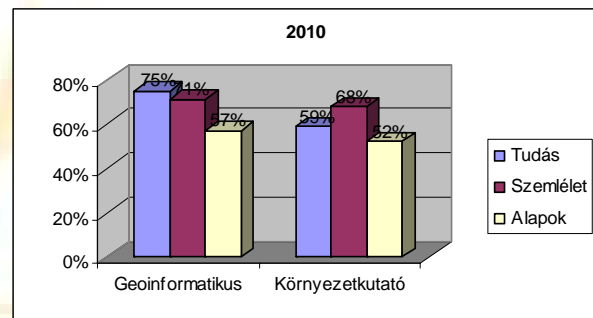
Ebben a kérdésben a két szakirány között a válaszok arányában van különbség, a tendenciák ugyanazok mindkét csoportnál, mint az átlag. Alapjában véve a geoinformatikusok pozitívabb véleménnyel vannak végzettségükről ebben a tekintetben is, mint környezetkutató társaik.

Abban a kérdésben, hogy alkalmazzák-e a nálunk végzett hallgatók az egyetemen kapott tudást és szemléletet, hogy a munkaerőpiacon megfelelőek voltak-e az itt elsajátított alapok különbségek mutathatók ki mind időben, mind pedig a szakirányok szerinti bontásban.

A geoinformatikusok inkább használják a tudást és a szemléletet, és nagyobb arányban érzik megfelelőnek az elsajátított alapokat, mint a környezetkutatók. 2010-ben 2008-hoz képest pedig kevesebben használják a tudást és a szemléletet, és kevesebben is érzik úgy, hogy megfelelőek voltak az alapok mindkét szakirány képviselői körében (7. és 8. ábra).

7. ábra. Az egyetemen szerzett tudás, szemlélet és az alapok megítélése 2008-ban

8. ábra. Az egyetemen szerzett tudás, szemlélet és az alapok megítélése 2010-ben

Annak érdekében, hogy a számok mögött rejlő tartalmat és okokat feltárjam a mélyinterjúk során a munkavállalókat részletesen kérdeztem arról, hogy felkészítette-e a képzés őket a munkaerőpiac elvárásaival szemben, használják-e, amit az egyetemen megtanultak, mennyire volt elegendő a megszerzett tudás? Mennyire érzik megfelelőnek az egyetemi képzést, hogyan érzik, piacképes diplomát kaptak-e a kezükbe? Milyen hiányosságokat tapasztaltak, amit beleépítve a képzésbe elősegíthetnék a geográfusok elhelyezkedési esélyeit? A munkaadókat is részletesen kérdeztem arról, hogy tapasztalatuk alapján mit tud egy geográfus, mire képes, miért alkalmazzák őket? Milyen tapasztalataik vannak arról, hogy az egyetemi képzés mennyire készítette fel munkavállalóikat? Ha ismerik az egyetemi geográfusképzést, mit tartanak pozitívnak, illetve negatívnak, mivel kellene még kiegészíteni a képzést, hogy a geográfusok tudása piacképesebb lehessen?

Ebben a kérdéskörben nagyon vegyes válaszokat kaptam a megkérdezett geográfusoktól, amit nagymértékben befolyásolni látszik a személyes siker, eredményesség, karrier.

A legtöbben elegendőnek érzik azt az alaptudást, amit kaptak, de minden megkérdezett személynek valamiben még jobban el kellett mélyednie, valamit pluszban meg kellett tanulnia. Ez talán természetes is, hiszen az egyetemi tanulmányokat át kell ültetni a való életbe, naivitás azt gondolni, hogy semmit nem kell hozzátenni ahhoz a tudáshoz, amit az iskolában szereztek. Ezen túlmenően az életben folyamatosan változik minden, ami újabb és újabb kihívások elé állítja a geográfusokat is. Ez megkövetelheti a folyamatos tanulást, ismeretek elsajátítását, akár még más szakmákban való elmélyedést is, alkalmazkodva azokhoz a körülményekhez, amelyeket döntéseikkel hoznak létre maguk körül. A megkérdezettek nagy része úgy értékeli, hogy alapján véve piacképes diplomát kapott kezébe. Néhány hiányosságot említettek, amit a képzésbe beleépítve segíthetné azt, hogy még sikeresebb geográfusokat képezzen az egyetem.

Többen hangsúlyozták a gyakorlatias ismeretek hiányát, hogy az elméleti ismeretek helyett a gyakorlatorientált képzésre kell helyezni a hangsúlyt. Ez nem csupán geográfus specialitás, egy korábbi egyetemi szintű kutatásban is erre a következtetésre jutottak a szerzők (Kürtösi – Hetesi 2007). Mások szerint a geográfusként megszerzhető alaptudás nem eladható tudás, és nagyon nagy szerepe van a specializációnak.

A munkaadók is hasonló véleményeket fogalmaztak meg ezzel kapcsolatban, elégedettek munkavállalóik alaptudásával, jónak tartják a geográfusképzést, jó tapasztalataik vannak kollégáik felkészültségéről, pozitívnak tartják a szegedi képzést, de szerintük mindenképpen szükség van elmélyülni valamiben, szükség van a specializációra, az alapok elsajátítására elegendő az egyetemi képzés, de a többit a gyakorlatban, az adott munkahelyen kell megtanulni. Ezek a vélemények azt az elgondolást támaszthatják alá, amely szerint az egyes szakirányokra külön mesterképzéseket kell indítani. Az elsősorban környezetkutató szakirányosokat alkalmazó cégek képviselői közül többen is kiemelték, hogy a környezetvédelemben, a környezetvédelmi jogi szabályozásban kellene még jártasabbnak lenniük az itt végzett hallgatóknak, de ezt egy volt hallgatónk is kiemelte. Ezen túl a képzés műszaki jellegét kellene erősíteni, és szükség van a környezetkutatóknak is a térinformatikai tudásra függetlenül attól, hogy nem ez a fő profilja ennek a szakiránynak. A geoinformatika témában tevékenykedő cégek, pedig nagyon fontosnak

tartják, hogy a képzés kövesse a szakma fejlődését, és sok esetben kifejezetten szűk területre kiterjedő speciális ismeretekre, tudásra van szükség. Egy geográfus pedig kifejtette azon véleményét, hogy a geoinformatika szakirányosok képzésében is teret kell engedni a műszaki megoldásoknak, a műszaki térinformatikának. Egy másik megkérdezett szerint olyan irányba kellene terelni az oktatást, ami támogatja a piacon megjelenő olcsóbb szoftverek ismeretét, mert a cégek nem fizetik meg a drága programokat. A mélyinterjúk során azt is igyekeztem feltárni, hogy a különböző munkahelyeken milyen más végzettséggel rendelkezők dolgoznak még, megismerve ezzel a geográfusok versenytársait a piacon, ugyanis fontosnak tartottam azt is felmérni, hogy a versenytársakhoz képest miben jelent előnyt illetve hátrányt a geográfus végzettség, miben jártasabbak, miben tudnak többet akár a munkavállalói, akár a munkaadói oldalról nézve.

A mélyinterjúk során említett szakmák végzettjei, akikkel hasonló munkakörben, hasonló feladatokat végeznek el geográfusaink:

- biológus,
- ökológus,
- agráros végzettségűek,
- térképész,
- okleveles kertészmérnök,
- földmérő, főiskolai, de középiskolai végzettséggel is,
- botanikus,
- mikrobiológus,
- környezetmérnök,
- biomérnök,
- településmérnök,
- programozó,
- programtervező matematikus,
- geológus,
- geofizikus,
- építőmérnök,
- vízépítő mérnök,
- tanárok,
- vegyészmérnök,
- gépészmérnök,
- zoológus.

Jelen tanulmányban nem cél a versenytársak teljes körű elemzése, de a szakmai tudás hasznosíthatósága szempontjából az interjúk során mindenképpen érinteni kellett ezt a kérdést is. Így képet lehet alkotni arról, hogy mik azok a főbb jellemzők, amelyek a geográfusokat megkülönböztetik más szakmában dolgozóktól, és ebben a tekintetben milyen előnyökkel, illetve hátrányokkal jár a végzettségük. Szerencsés abban a tekintetben a felmérés, hogy az itt megkérdezett munkavállalók ugyanazt vagy nagyon hasonló munkát végeznek egy-egy cégnél, mint versenytársaik.

Térinformatikai, földmérési területen tevékenykedő cégeknél elsősorban térképészekkel, földmérőkkel, informatikusokkal, programozókkal, programtervező matematikusokkal dolgoznak együtt a geoinformatika szakirányos geográfusaink. A munkaadók igyekeznek úgy kialakítani szakembergárdájukat, hogy a leoptimalisabb legyen az elvégzendő munka szempontjából. A környezetkutató szakirányos geográfusok sokkal szélesebb szakmai kör képviselőivel veszik fel a versenyt a mindennapi elvégzendő munkájuk során. Itt a vélemények már jobban eltérnek, mint a geoinformatikusoknál. Amit nagyon sokan említettek és nem csak a környezetkutatók, hanem a geoinformatikusok körében is, mind a munkavállalók, mind a munkáltatók, az a szélesebb látókör, a folyamatok átlátása, az átfogó gondolkodás, a komplex szemlélet. Ez az, ami a geográfusokat alapvetően megkülönbözteti más szakmák képviselőitől.

Zárógondolatok

Kiemelkedően fontosnak tartom, hogy a közeljövőben készüljön el a többi szakirány képviselőinek munkaerőpiaci felmérése is, hogy teljes képet alkothassunk a Szegeden végzettekről. Ezek eredményeinek birtokában már határozottabb lépéseket is tehetünk annak érdekében, hogy a szakma ismertebbé, elismertté váljon, s végül kikecmeregve a teljes láthatatlanságból márkanévvé fejlődhessen, hogy geográfusaink büszkén írassák névjegykártyájukra: GEOGRÁFUS.

Úgy gondolom, hogy a Szegedi Tudományegyetem kapuin olyan geográfus szakemberek lépnek ki, akik mind szakmai tudásukkal, mind személyes kompetenciáikkal — amiben bizonyosan szerepe van az egyetemen tanított hozzáállásnak, szemléletnek is — munkaadóik megelégedésére szolgálnak. Természetesen sok feladat vár még a tanszékek dolgozóira és oktatóira, hiszen haladni kell a korrallal és eleget tenni az újabb és újabb kihívásoknak. De úgy gondolom, a megújulás és a frissítés sosem állt távol tanszékeinktől.

Ennek érdekében természetesen rengeteg tennivaló van még, neves geográfusunk Csatóri Bálint (2006) szavait idézve: „Tudatosabb és bátrabb geográfus „szak-marketingre” lenne szükség (s kevésbé félve a más szakterületek felé való nyitástól, s bátrabban vállalva a geográfia kettőségét és szintézis-törekvéseit). A modern problémamegoldó és integrált szemléletű, szintetizáló-képes geográfia a jövőben is alaptudomány lesz, az iskolában is, valamint a térismeretben és térfejlődésben is”.

Felhasznált szakirodalom

- Berde É. (2010): Óvatosan a diplomás pályakövetés elvárásaival. *Educatio*, 2010 (3.) pp. 448-459.
- Bódis K. (2007): GEO-INFO-GRÁFUSOK Pályakezdő geoinformatikus szakemberek tapasztalatai. *Geográfus Hírlevél*, (5.) pp. 18-28.
- Clark, G. – Higgitt, M. (1997): Geography and lifelong learning: a report on a survey of geography graduates, *Journal of Geography in Higher Education*, 1997 (2.) pp. 199-213.
- Csatóri B. (2006): Valójában hol is tartunk? *Geográfus Hírlevél*, (2.) pp. 3-5.
- Csatóri B. (2010): Köszöntő és rövid beszámoló. Az alkotó alkalmazott geográfusok egyesülete alakuló ülése. www.aage.szie.hu
- Fábrí I. (2010): Egyetemi és főiskolai hallgatók elhelyezkedési motivációi. *Educatio*, 2010 (2.) pp. 241-250.
- Galasi P. – Tímár J. – Varga J. (2001): Pályakezdő diplomások a munkaerőpiacon. Oktatás és munkaerőpiaci érvényesülés. *Budapest, MTA KTK*. pp. 73-89.
- Kürtösi Zs. – Hetesi E. (2007): Mit ér a diploma, ha magyar? *Marketing & Menedzsment*, (4-5.) pp. 24-31.
- Mezősi G. – Mucsi L. – Garamhegyi Á. (2001): Educational Innovation and the Market of Geographers in Hungary. *Journal of Geography in Higher Education* 2001 (1.) pp. 11-22.
- Péti M. (2009): Szegedi Karta - A magyar geográfusok küldetésnyilatkozata a 21. századra. www.aage.szie.hu
- Rothwell, K. – Fantom, P. – Owen, K. – Mok, P. – Christie, F. – Laing, D. – Gee, D. – Russell, S. – Done, J. (2002): *What do Graduates do? Career Planning for Higher Education and Beyond 2003* (Manchester: Higher Education Careers Service [CSU] and Association of Graduate Recruiters [AGR]).

- Sharon, G. – Elizabeth, F. – Brian, C. (2004): Students' Undergraduate Expectations and Post-graduation Experiences of the Value of a Degree, *Journal of Geography in Higher Education* 2004 (3.) pp. 381-396.
- Sipos Gy. (2009): Első GEOALUMNI találkozó beszámolója www.geoalumni.hu
- Sipos Gy. – Nyári D. – Mezősi G. – Kovács F. – Kiss M. (2010): Szegeden végzett geográfus és földrajz szakos hallgatók a munkaerőpiacon, múltbéli és jelenlegi tendenciák. *V. Magyar Földrajzi Konferencia Kiadványkötete*. In print.
- Varga Júlia (2010): Mennyit ér a diploma a kétezres években Magyarországon. *Educatio* 2010 (3.) pp. 370-383.

Nyári Diána, Szeged